

XII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia

Kolozsvár, 2009. május 15 – 17.

A városrendezés áldozatai.

Egy kolozsvári hóstáti család emlékezete

a

bontások időszakáról

Témavezető:

Dr. Keszeg Vilmos, tanszékvezető egyetemi tanár
BBTE, Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék

Szerző:

Nagy Ákos
BBTE, Bölcsészettudományi Kar,
Néprajz szak, III. év

Az évszázadok során Kolozsvár lakossága számos alkalommal változott, cserélődött, és a nagy népmozgások és történelmi események mindig nyomot hagytak a város arculatán és lakóinak életén. Ez a folyamatos változás nem csak írott formában, hanem szóban is megőrződött, hagyományozódott. De nem csak a múltban volt így, hanem jelenleg is megfigyelhető, hogy a városi közösségek tagjai folyamatosan mesélnek, így legitimizálva önmagukat, közösségüket. Ilyen legitimizációs narrációnak tekinthetjük a kolozsvári hóstátiak visszaemlékezéseit is az 1980-as években kezdődő bontásokra. Szüzséjük tekintve ezek a visszaemlékezések az érzelmi töltésű emlékek csoportjába tartoznak, mivel a család tagjainak sérelmeiről, az őket ért igazságtalanságokról szólnak. Ugyanakkor családi történetként is értelmezhetőek,¹ mivel az adott személynek és családtagjainak múltbeli élményeit dolgozza fel. Dolgozatomban ezt a korszakot szeretném felidézni, egy, a Magyar utcai hóstáthoz tartozó család két tagjának (apa és fia) visszaemlékezéseire támaszkodva.

A kolozsvári hóstátiak eredete teljességében máig nem tisztázott. Egyes feltevések szerint Bocskai telepíttette hajdúk leszármazottairól van szó, de ennek írásos emléke nem maradt fenn. Más elméletek szerint I. Rákóczi György, esetleg Báthory Gábor nevéhez köthető megjelenésük a városban. A 17. századi török-tatár pusztítás után elnéptelenedett, egykor magyarok és szászok lakta külvárosi telkek nagyrészt partiumi, de Erdély más vidékeiről érkező telepesek otthonává is váltak, tehát a mai hóstátiak őseinek ezeket tekinthetjük.² Így a város falain kívül kisebb megszakításokkal folyamatosnak mondható volt egy közösség létezése, mely a város zöldséggel, gyümölccsel való ellátását biztosította, és idővel, a minőségi terményeinek, szakértelmének köszönhetően megbecsülésre, hírnévre tett szert a város polgárai és a környék lakosai körében. A fokozatosan fejlődő közösségek kialakították saját szervezeteiket, intézményrendszerüket, melyek külön vagyonnal és jogkörrel rendelkeztek, és nagy szerepet játszottak a hóstáti identitás kialakulásában, fenntartásában. Ezek utcánként, negyedenként szerveződtek, és többek között ebben rejlett megtartó erejük is. Éppen ezért a várost ért történelmi változások közül a kommunista / szocialista berendeződés, időszak érintette a legintenzívebben őket. A két világháború közti időszak ugyan magával hozta a kisebbségi sorsot, de a közösség tovább birtkolhatta földjeit, folytatva a földművelő életmódot. Ezzel szemben a második világháborút követően bekövetkezett szocialista-típusú gazdasági rendszer a magántulajdont megszüntette (vagy minimális szintre csökkentette), és így a gazdák már nem művelhették hagyományos módon földjeiket. Megkezdődött a közösség és a földész³ életforma átalakulása, melynek tetőpontja az 1970-es évek végén kezdődő városrendezés

¹ Küllös 1988: 257.

² Kiss 2005: 68-71.

³ A hóstátiak, hagyományosan ezt a megnevezést használják a földműves megjelölésére

lett, amikor az amúgy is megcsonkított telkekre lakónagyedeket épített a hatalom. A ma élő hóstátiak ezt szűkebb illetve tágabb közösségük jelentős eseményének tartják. Egyfajta időszámítási pontként is felfogható ez a korszak, mert visszaemlékezéseikben gyakran felbukkan, és identitásuk megalkotásában is szerepet játszik.

A bontások története ténylegesen 1967 októberében kezdődött, amikor a Román Kommunista Párt Központi Bizottsága elfogadta a terület- és településrendezési programot, melynek célja a falusi helységek szisztematizálása és az ország területi-közigazgatási szervezetének javítása volt.⁴ Ennek érdekében elkezdődött a falvak felszámolása, nagyvárosokban lakónegyedek kialakítása, történelmi városrészek lerombolása, átalakítása. Kolozsváron 1979 után kezdődtek el a bontások. A szisztematizáció jegyében pedig olyan utcák kerültek lebontásra, melyek kompakt élettereket alkottak,⁵ megsemmisítve a kolozsvári magyarság egyik legösszetartóbb közösségét, így helyet adva az újonnan (környékbeli falvakból és távoli vidékekről) beköltöző, nagyrészt román munkásoknak. Így lett kijelölve a vizsgált személyek telke és háza, 1978-ban, majd kerültek lebontásra 1980 áprilisában.

Első interjúalanyom, Török József 1949-ben született egy Cukorgyár utcai családban, és már kora gyerekkorától besegített a kerti munkákba. Mivel a kollektivizálás kevés lehetőséget nyújtott a hagyományos mezőgazdálkodásra, a hóstáti zöldségtermesztésre, gépipari mesterséget tanult és ebben a szakmában helyezkedett el a város akkori nehézipari vállalatánál. Szülei megmaradt földjén, a munkahely mellett tovább foglalkozott saját fogyasztásra és piacra szánt zöldség termelésével, így tudta időközben gyarapodott családját fenntartani. A bontásokig a Cukorgyár utcai telken három generáció lakott együtt. Az 1980-as bontás után egy Mărăști-téri tömbházlakásba költözött családjával. Az egykori ház felszámolásával a földészkedéssel sem hagyott fel, a külső területeken megmaradt területeken tovább folytatták családjával a munkát. A rendszerváltozás után visszaigényelte elkobzott tulajdonát, de csak egy részét sikerült megszereznie, ahol egészségi állapotának függvényében a hagyományos hóstáti földészkedést folytatják feleségével. Emellett küzd a még visszaszolgáltatlan földekért, területekért, több-kevesebb sikerrel. Négy gyermeke van, melyek közül már egyikük sem foglalkozik főállásban földműveléssel.

Török László 1976-ban született Kolozsváron. Négy éves koráig a Cukorgyár utcai házban lakott, majd a szüleinek kiutalt Mărăști-téri tömbházlakásban. Gyerekkorában gyakran részt vett a földeken való munkákban is. Elektrotechnikus végzettséggel rendelkezik, magánvállalkozása mellett szabadidejében szüleinek segít. A Kolozsvári Református Bethlen Gábor Földész Dalkör egyik legifjabb tagja, ahol édesapjával együtt tevékenykedik. Korábban a hóstátiak hagyományörző

⁴ R. Süle 1990: 1.

⁵ Pillich 2001: 343.

táncsoportjának, a Virágos Együttesnek volt tagja, ahol feleségét is megismerte. Egy másfél éves fia van.

Ezen két különböző generációhoz tartozó egyén visszaemlékezéseiből, narratíváiból nyújt képet dolgozatom a bontásokról és az esetlegesen jelen pillanatban is érezhető hatásukról. „Az élettörténeteknek van egy olyan típusa (...), amely az aktívan cselekvő Ént állítja a középpontba, minden esetben az Én az élettörténet cselekvője. Ehhez a szemlélethez az idő lineáris értelmezése társul, azaz az élet története egymás után következő események sorozata.”⁶ Ez a kutatott személyek esetében inkább az apára jellemző, aki lépésről-lépésre beszámol életének történetéről és az adott korszakról, ezt folyamatosan kiegészítve kisebb-nagyobb közvetlenül nem kapcsolódó részlettel. Ugyanakkor folyamatos a jelenben tapasztalt sérelmek emlegetése. Ezzel szemben a fiatalabb kutatási alany narrációjának súlya inkább a szülők kálváriájára tevődik, mintsem a saját élményekre. Ez leginkább fiatal korának, az eseményekben való részvétel kis mértékének tudható be, de a feltett kérdések is szerepet játszanak benne. Török József a bontási folyamatot így önti szavakba: „[Az eljárást] 78-ban indították meg, két évvel a lakáslebontás előtt. Két évvel azelőtt szóltak, ez a lakás le fog bontódni. (...) No, mind huzavonáztunk, hogy hátha-hátha-hátha sikerül megmenekülni... Nem sikerült. A végső döntés az volt, hogy le kell bontani. Végigjártam a kolozsvári kommunista pártbizottságokat, ahova nehezen lehetett bejutni abban az időben, de Isten olyan erőt adott nekem, hogy minden tárgyalás mellett be tudtam osonni. (...) Kértem őket, mivelhogy nem volt nyugdíj, keressék meg az alkalmat, a lehetőséget, hogy legalább a házat, ha már a kertet, meg ehhez hasonlókat nem lehet, hagyják meg legalább a házat. Mert tudván, hogy két öreg, beteg szülőnek nyugdíj nélkül és minden jövedelem nélkül a blokk elviselhetetlen. (...) Máma ígérték, s holnap a buldózer lebontotta a házat. Tehát hazugság volt sajnos, tiszta lélekkel ki tudom ejteni a számon, hogy hazugság van most is. Mindaddig azt mondom, hazugság van és rendszerellenes dolgok vannak, demokrácia elleni dolgok vannak, addig azt mondom, hogy nincs igazság! Sajnos. (...) Tehát, amikor kijött az ordinul de execuție, románul úgy hívták, pentru evacuare de locuință⁷, jöttek különböző ajánlattal. (...) Kínáltak vagy két apartamenttel Monostoron, Mező utcában és Grigore Alexandrescu utcában. Akkor is ott új șantier⁸ volt, mind akkor ott épültek a blokkok, mint az egész város. Nem, azt mondtam, Mărăști-téren! Akkor kínáltak ahol volt a magyar konzul, Dónát úton. Ott is kínáltak, pont a Szamos partján. Nana! Na, ott már egy kicsit kezdtem gondolkozni, tudtam, hogy szép negyed a Dónát út, de még húztak a feleségem is, meg a szüleim is, nem vettük el. (...) Majdnem-majdnem belementem. Nem! Akkor aztán

⁶ Niedermüller 1988: 384.

⁷ Ford.: Kilakoltatási határozat

⁸ Ford.: Építőtelep

inszisztáltunk, erőltettük a dolgokat, ha már mindenáron ki kell menni, akkor legyenek szívesek, és adjanak a Mărăști-téren. Na aztán akkor nem is teketóriáztak, hanem adták eztet. De hát ki volt adva valakinek már. Pilásoknak⁹, ilyen megyei pártbizottság meg mit tudom én mi. Minket meg sürgettek, hogy lépjünk le, hogy tudjanak építeni, tudják bontani a lakást. Akkor elvették, akkor kiadták nekünk. (...) Akkor ezt elvettük, mert láttuk, hogy kiút nincs. Már beadtak a törvényszékre. Be voltam adva a törvényszékre, hogy szabotálom a román államnak a munkáját. Nem akartunk semmi szín alatt kiköltözni a családi házból. Mondom volt két beteg szülőm, nem akartunk. A végén aztán már, én a munkahelyen voltam, a feleségem meg otthon volt a háznál. S ment 3-4 rendőr rá. Ieșiți din casă! S a feleségem, volt egy szép nagy farkaskutyánk, azt mondja: Ieșiți dumneavoastră, că slobod câinele pe dumneavoastră! –Cum vorbiți cu noi așa, doamnă? –Bine, nu ieșim!¹⁰ Még nem is volt a lakás a kezünkben. Hazamentem, sírva panasolta. Nem kívánom senkinek ezt a kálváriát, amin keresztülmentünk. Senkinek nem kívánom. De mindenkinek van egy keresztje, mindenkinek viselni kell. Ez így van.”

Az idézett részből látható, hogy az adatközlő a cselekvő Ént állítja az elbeszélés középpontjába, aki igyekszik a bontást elkerülni, és ezért mindent meg is tesz. Sikerül olyan helyekre bejutnia, ahova nincs bejárása, de az igazát nem tudja érvényesíteni, az ígéretek ellenére háza áldozatul esett. Egyfajta hősi Én jelenik meg elbeszélésében, mely előbb reménykedik, majd ellenáll, felkerekedik és minden követ megmozgat a megmenekülés érdekében. Végül az akkori helyzetben ideális megoldást választja, mely egyben az emlékezés folytonosságát tartja fenn, lehetetlenné téve a felejtést azáltal, hogy az egykori szülőházhoz közel fogadja el a kiutalt lakást. Ezek mellett az eleve elrendelt sorsba való beletörődés jellemzi felfogásában, amit meg is fogalmaz, az átélt eseményeket tudatosan *kálváriának* állítva be. Szóhasználata erősen utal arra, hogy miként vélekedik a történeletről és a rendszerről: „S akkor minden habozás nélkül a rendszer kiírta a halálítéletet, a bontást.” A hatalom és a rendszer embertelenségére próbál rávilágítani, azzal is, hogy szembeállítja a hagyományos életmóddal a *blokkos életet*, ami egy földműves embernek kellemetlen: „Én azt tudom, hogy egy lakás, (...) az örömet jelent és nyugodtságot. Ellenben nem öröm az olyan embernek, mint én, aki olyan szakmát űzött, amit nem lehet tömbházban végezni. De nem lett volna semmi baj, hogyha orvosolta volna a hatalom. (...) Szerettem a szakmát csinálni, nagyon szerettem. Szerettem a jó levegőt, örvendtem, amikor a fekete földbe tartottunk valamit. Aztán láttam, hogy zöldül és láttam, hogy fejlődik. S aztán jött az élvezet is, amikor már az ember megfogta, azt mondja: ebből a munkából csináltam 1 lejt! Nem nagyon volt pénz, de a lelki kielégülés. Úgy hívják,

⁹ Ford.: Kedvezményezett

¹⁰ Ford.: - Hagyják el a házat! - Hagyják el önök, különben magukra uszítom a kutyát! - Hogy beszél így velünk asszonyom? - Jól van, nem megyünk ki!

hogy lelki kielégülés. Mert értéke nincs, vanni van, de a munka nincs megfizetve, a befektetések és a munka nincs kifizetve. De sajnos mégis csinálom, mert szeretem. Jelzem, betegem!” Tudatában van annak, hogy a lakhely megléte fontos, de ebben a formában számukra elfogadhatatlan, kibírhatatlan. A mezei munka szabadsága, a saját föld megművelése nyújtotta elégtétel a jelenlegi helyzetében csak részben valósulhat meg, éppen a tömbházba való bezártság miatt. Ez a bizonytalanság az, ami a következő generációt még nagyobb mértékben eltávolítja a földműveléstől, más szakmákat választanak, és csak alkalmanként tudnak a szülőknek segíteni. Török László szavai is ezt éreztetik: „...nekem is lett egy álmom, amit meg akartam valósítani, s hál’ Istennek a Jóisten s a szüleim megsegítettek. (...) Minden áron én mást akartam. (...) Amit csináltak édesapámék is, a természet és a földművelés mellett, én egész másnak láttam az életemet s a jövőmet. (...) És akkor egyre kevesebb idő lett, hogy menjek segítek édesapámnak a földműves munkában segíteni, a gazdálkodásban. Nagyon szeretem csinálni, viszont (...) tudok annyi felé szakadni, sajnos. (...) A sors elfordított ettől. (...) Én nem látom magamat, hogy én nekifogok egy akkora nagy parcellát, mint a szüleim, megdolgoztak egész éven át. Én nem látom magamat, hogy egyedül ezt fogom tudni csinálni.”

Az elmesélt történeteknek sokféle szerepük lehet, emlékeket tárolnak, emlékezést könnyítenek, eseményeket, eszméket tesznek kézzel foghatóvá, friss élményeket tesznek közzé.¹¹ Esetünkben is ezt érhetjük tetten, hiszen Törökék narrációi emlékek tömegét és azok értelmezését hozza napvilágra. Ezek a történetek ugyanakkor folyamatosan alakulnak több tényező függvényében is. „A történetek élnek, változnak, elfelejtődnek. A rendszer-, de az életkorváltozások is alakítják a történet státusát. Az új kor embere új történetek, a régi történetekhez való másfajta viszonyulással fejezi ki a maga identitását.”¹²

A korra való emlékezés a jelen tükréből történik, és nagyban meghatározzák az aktuális események, a vélt vagy valós sérelmek. Az adatközlők elmondásából is ez tűnik ki, amikor az ilyen alkalmakra kérdeztem rá. Szüreti bálók, dalköri próbák, gazdaggyűlések alkalmával kerül sor a korról való beszélésre, akkori élmények felelevenítésére, legtöbb esetben valamilyen visszaigénylési per kapcsán, amikor jogos tulajdonukra és annak történetére terelődik a szó. Gyáni Gábor szerint „nem a múlttól bennünk tárolt nyomokat vagy nyomok sorozatát idézzük fel az emlékezés során”, a memória nem retrospektív jellegű, hiszen „az emlékezés inkább konstrukciós kérdés”.¹³ Konstrukció, mely a jelenből szemlélődik és annak hatásait viseli magán, aszerint mesélődik el, hogy milyen viszonyban van a mesélő jelenével (benne a társadalommal, illetve hatalommal). Ezt példázza Török József esete is, aki a kárpótlások, visszaszolgáltatások elmaradása, a megjárt

¹¹ Keszeg 2002: 7-8.

¹² Keszeg 2002. 8.

¹³ Gyáni 2000: 130.

kálvária tükréből tekint az egész eseményre. Az egyéni élettörténetben nem csak az individuum világa jelenítődik meg önállóan, hanem egy közösség, egy társadalom, egy esemény, az egyén nézőpontján keresztül látott képe,¹⁴ ami a hóstátiak esetében is igaz, mivel a sok egyéni életút, narráció egy nagy egészet alkot.

A bontásokról (és a régi hóstáti életmódról) való mesélés olyan összetartó kötelék, mely a jelent teszi elviselhetőbbé, ugyanakkor nem hagyja, hogy a megtörtént események feledésbe merüljenek. Ez érhető tetten, az ifjabbik adatközlőm szavában is, amikor a hagyományozódásról kérdeztem: *„Szeretném, hogy például a hóstáti hagyományokat megismerje, és (...) megtudja mi az, hogy egy ló, megtudja mi az, hogy állat. (...) Szeretném persze, hogy a gyermek is tudja, mit jelent a hóstáti életmód, de sajnos ez is változik, mint a világ, mi is változunk, és neki már lehet, hogy csak olyan hagyományként, olyan történelem lesz neki, hogy a régi időkbe hogy művelték meg a földeket a szülei, vagy inkább a nagyszülei már neki, milyen formában volt egy hóstáti telek berendezve. Például voltak a régi csűrök, a régi szűn, a régi padlás. (...) Hát jó lenne, persze, hogy ő tudja, hogy milyen volt rég. De sajnos ezt lehet, hogy csak filmben fogja látni. (...) Nem tudom, a régi hagyományok mennyire fogja tudni a vérében érezni. Nem tudom. Kevés lehetőséget látok.”* Látható tehát, hogy a mesélők „számára az elsődleges cél nem a múlt leírása «ahogyan az volt» vagy éppen ahogyan azt tapasztalta, hanem a múltbéli tapasztalatot kívánja egy bizonyos jelentéssel felruházni; egy olyan jelentéssel, amely megerősíti a jelent,”¹⁵ vagy segít annak megváltoztatásában. Nemcsak emlékeznek és mesélnek a kutatás alanyai, hanem értelmeznek is. Arra a kérdésre, hogy miért kellett az eseményeknek bekövetkezniük, az alábbi értelmezés született: *„Lehet hogy egy szándék az volt, hogy megsemmisíteni a kolozsvári magyar hóstátot, valahogy szétszórják. Egyik cél biztos ez volt. És a másik céljuk az volt, hogy egy telekre, amit lebontottak, (...) arra építettek egy blokkot. És oda már, abba a blokkba, lehet beköltözött vagy 30-40-50 család. (...) Én úgy látom, hogy abban az időben nagyon sok románságot behoztak más városból. Ennekem abszolút semmi bajom nincs velük, de véleményem az, hogy annak idején behoztak elég sok moldvait Kolozsvárra, [az] ország más részeiből betelepítettek más embereket. És véleményem szerint ez a bontás azért is volt jó, mert az embernek elvették a telkét és egy jó nagy blokkot emeltek fel a helyére. Oda be lehetett telepíteni egy rakás családot...”* Megfigyelhető tehát, hogy a hóstátok tudatos rombolását tartják a hatalom elsődleges céljának, és ez a meglátás jellemző a közösség többi tagjára is.

A történetek hagyományozása, továbbadása magával vonja azoknak átalakulását, elkopását is. Így a bontást kisgyermekként megélő ember számára a szülők, nagyszülők elbeszélései számítanak elsődleges forrásként, nem az a csekély mennyiségű saját emlék. Ugyanakkor ezt a történetet

¹⁴ Gyáni 2000.

¹⁵ Niedermüller 1988: 386.

valószínűleg már másképp fogja megélni (értelmezni) a harmadik generáció, aki másodkézből szerzi tudását. Így érthető, hogy az apa és fia elbeszélése közti hasonlóság nagyobb részben abból fakad, hogy mindkét visszaemlékezésnek egy személy az érdemi „szerzője”, mégpedig az apa. Viszont a ház felmérésének története, azon kevés emlékek egyike, melyre a fiú is emlékszik: „*És emlékszek, mikor bejött egy nagy autó az udvarra. Egy jó nagy udvarja volt a szüleimnek ott, meg nagyszüleimnek, egy udvaron laktunk nagyapámékkal és az én szüleimmel, bejött a nagy autó az udvarra, (...) egy nagy lyukat kellett fúrjanak az udvar közepébe. És én emlékszem, kérdeztem édesanyámat, mi történik? Kicsi tudatlan gyermek voltam, (...) Akkora nagy munkába fogtak az udvaron, hogy én nekifogtam sírni mint kisgyermek. S azt mondta édesanyám, hogy ne aggódjak, mert nem történik semmi baj. De egy hatalmas nagy szerkezetet nyomtak be a földbe, lefúrtak egy olyan 4-5 méterre, de még lehet többet is lefúrtak. Felmérték a talajnak a minőségét, és úgy látták, hogy alkalmas építkezésre, és 80-ban ki kellett költözni.*”

A lokális történelmek és identitás fontos részét képezik a családtörténetek és az egyéni élettörténetek. A lokális történelem felidézése, újrászervezése és kiegészítése nyilvánosan és ritualizálva történik, és az egyének emlékeit, fordulópontokat, generációk közti viszonyokat tudatosítanak.¹⁶ Így a bontásokról való beszéd a lokális identitás egyik pillérévé vált, és a *hóstatóság* egyik fontos eleme, az erről való tudás, az ehhez való (a közösség által elvárt) viszonyulás.

Az apa visszaemlékezésében megfigyelhető, hogy fontos szerepet kap a visszaszolgáltatásért folytatott harc, a hivatalok útvesztőiben bejárt kálvária. Ez ugyan megjelenik a fiú történeteiben is, de alátámasztásul annak, hogy a más szakma választása idővel jó döntésnek bizonyul. A hagyományos hóstáti mezőgazdaság folytatására, úgy egyéni mint közösségi szinten, mindketten kevés esélyt látnak, noha tudatában vannak a minőségi termékek iránti igény növekedésének. Azonban a legnagyobb akadályt a földterületek restitúciójának késlekedése borulátóvá teszi őket ebben a kérdésben, és utódaiknak a hóstátiságot már csak üres emlékként tudják elképzelni.

Összegzésképp elmondható, hogy a bontásokról való tudás és az emlékezés jelentős szerepet tölt be a hóstátiai identitásában. Nem mellékes az sem, hogy a külvilágtól való elkülönülés egyik eszköze is ez a beszédmód, a sérelmek felemlegetése. Bár a jelen alakítja az eseményekről való narratívákat, mégis ezek hatása az egyének jövőképre nem elhanyagolható. Hiszen ennek tudható be a közösség helyzete, út- és identitás keresése az egyre változó Kolozsvár rengetegében, melyet a bemutatott két generáció közti eltérések is jól példáznak.

¹⁶ Keszeg 2002: 25.

Felhasznált irodalom

GYÁNI Gábor

2000 Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése. Budapest

KESZEG Vilmos

2002 Homo narrans. In: Uő: *Homo narrans. Emberek, történetek és kontextusok*. Kolozsvár. 5-27.

KISS András

2005 Bocskai és a kolozsvári hóstátiak. Legenda vagy történelmi tény? *Rubicon* 2005. 2-3.

KÜLLŐS Imola

1988 Igaz történet, élettörténet, önéletrajz. In: Magyar néprajz V. Magyar népköltészet. Akadémiai Könyvkiadó. Budapest. 251–266.

NIEDERMÜLLER Péter

1988 Élettörténet és életrajzi elbeszélés. *Ethnographia* IC.376-389.

PILLICH László

2001 Kolozsvári hóstátok – kolozsvári hóstátiak. In: DÁNÉ Tibor Kálmán – EGYED Ákos – SIPOS Gábor – WOLF Rudolf (szerk.): *Kolozsvár 1000 éve*. Kolozsvár

R. SÜLE Andrea

1990 Terület- és településrendezési tervek Romániában.

<http://www.terport.hu/download.php?ctag=download&docID=4932>

Melléklet

I.

2008. június

Kérdező: Nagy Ákos

Kolozsvár

Adatközlő: Török József (33)

(Török József)

- A nevem Török József, volt Cukorgyár utcai lakos. Lebontottak 1980-ba. 1980-tól erre fele ebbe a jelenlegi tömbházba lakok családommal együtt. Az akkori viszonyokhoz mérten, akkor is nagyon kellemetlen volt az, hogy el kellett hagyni a családi lakást, amit az ember saját kezűleg épített. Az is szomorú volt, de átéltük, de a baj az, hogy azóta nincs kárpótlás. Nincs kárpótlás. De most beszélek a házról, de többek között nem csak a ház, hanem nagyon-nagyon sok földterület is a kommunista rendszer, a diktatúra ideje alatt... Amit mai napig is nem sikerült, nem sikerült visszaszerezni, mindamellett, hogy számtalan kérés van letéve. Utóbbi július 23.-án volt letéve, úgy a Városházára mint a Megyeházára. Egy napon mind a kettő, amiben kértem őket, hogy legyenek szívesek és mondjanak írásos választ, amire jelenleg, szeptember 8.-án még nem kaptam választ. Úgyhogy mostmár kénytelen vagyok, mivel Románia és Kolozsvár adófizető lakosa vagyok, ha jövök egy kéréssel a hatóságokhoz, úgy a Megyéhez mint a Városházához, elvárnám azt, hogy írásos választ kapjak. Amire nem kaptam és akkor úgy döntöttem, hogy első lépésben pert fogok indítani azzal kapcsolatban, hogy hát a Városházától miért nem kaptam választ a kérésre. Ugyanaz a kérés fog menni a Megyeházához, a Prefektúrához is. Azután majd nyílik ki a probléma, hogy miért nem kaptam és hogy lehet orvosolni ezeket a problémákat, amik 40-60 évvel ezelőtt csúnya módon el voltak kobozva. Mindenféle ígéretet vannak, de ezek nem ígéretet, hanem körbemagyarázások és hazugság. Egyszer azt mondják, hogy hát még nem értek a doszár... számjához a doszárnak. Jó, rendben, megértek, de hát, ha csak a házról beszélek, 80-tól egészen 2008-ig pont 28 év telt el. Hát nem tudom, a 28 év alatt nem lett volna idő és alkalom vagy... áttekinteni a doszárt. Lévén, hogy

90-től kezdődött az, hogy na, még vissza is szolgálunk, vagy esetleg... Hülyítsük a népeket, mert én jelenleg hülyítve vagyok. Négy doszárom van, amit még nem orvosoltak és jelenleg nem is akarnak orvosolni, úgyhogy kénytelen leszek egyelőre a Városházát beperelni vagy Megyeházát, és annak a függvényében, hogy a tárgyaláson mi lesz, akkor majd kénytelen leszek Strassburgba is eljutni, valami úton-módon megkapni a metódust, hogy eljussak. Eljusson az ügyem a nemzetközi fórumokhoz, ahonnan esetleg várok orvoslást. Egyelőre ennyit tudok mondani.

- A gyerekkorát holt töltötte?

- A családi háznál, Cukorgyár utca 84. szám alatt töltöttem. Szép emlékek fűznek... Szép emlékek fűznek a családi házhoz. 1949-ben születtem, 1980-ig ott laktam. Ott gyerekeskedtem, majd megnősültem, családot alapítottam, és két gyermekkel, aztán jött a kommunista rendszer és a lakást lebontották, engemet pedig kénytelen, ide kényszerítettek a tömbházba, ahol sajnos mai napig kínlódnak. Mert az olyan embernek, aki foglalkozik olyan dolgokkal, mint amivel én is foglalkoztam, most már kevésbé, mert az egészség kicsit csökkent, kicsit kellemetlen. De egyelőre még mindig csináljuk, ahogy lehet. A lehetőségekhez mérten, tehát már nem olyan nagymértékben. Mondom az egészség is csappant, voltak problémák, különböző műtéteken mentem keresztül, amik, nekem az az érzésem, befolyásolt ez az igazságtalanság, amit a román hatalom elkövetett velem. Egy agydaganattal kellett műtsenek áprilisba. És mivelhogy elég sokat elgondolkoztam ezeken az igazságtalanságokon, több mint valószínű, hogy befolyásolt, habár a doktor, az idegsebészek feltették a kérdőjelet, hogy miből lett? Nem tudják. De én is azt feltételezem, hogy egész biztos ezek a dolgok nem segítettek nekem pozitívan, hanem csak ellentétesen. Úgyhogy ilyen problémákkal küszködtem, küszködök. Nincs mit csinálni sajnos, a rendszer ilyen. Mostan a hazugság sajnos virágzófélben van. Legalábbis abból a szempontból, aminek az én kérelmeim... Nem igazságtalan kérések, hanem jogos és igazságos kérésekről van szó, amit mindenféle és különböző körbemagyarázattal próbálnak befalcsítani. Egyelőre így van, aztán várom, hogy hogy lesz, mint lesz? Még várok türelemmel, de már csak keveset, mert kevés a türelem, és akkor nincsen... Pert kell indítani, előbb azért, amit az imént mondtam, hogy hát nem adtak választ az írott kérésekre, sem a Megyeháza, sem a Városháza. De még, ha adtak volna is, avval is megelégedtem volna, hogy most tudjam a következő lépést rendezni. Mert ha adtak volna egy választ, lehet, hogy pozitív lett volna, lehet, hogy negatív, de annak a függvényében mentem volna tovább. Most már kénytelen vagyok őket törvényszékre adni, egyszerűen a szolgálati köteleességeknek a mellőzése miatt. De ők tudják jól, hogy miért nem adnak nekem választ. Azért mert, ha írásba teszik a választ, akkor azt tudják, hogy ők bünt követnek el, én pedig fogom keresni a jogorvoslást. Ugye ezért nem kapok választ. De ezt is meg fogom csinálni. Nekik köteleességük választ adni.

- A gyerekkorát a Cukorgyár utcában töltötte, mikor megházasodott, máshova költözött vagy

ugyancsak...?

- Nem. Nem, Cukorgyár utcában gyerekeskedtem, mikor megnősültem ugyancsak Cukorgyár utcába jöttem feleségemmel. És kettő gyermek, két gyermek született a Cukorgyár utcában.

- Ez ugyanaz a ház?

- Ugyanabban a házban. Tehát családi és szülői ház volt, amit aztán én majd bővítettem. Tehát én ahova építettem, lévén hogy a család szaporodott, akkor már szükség volt nagyobb lakterületre. S akkor ott építettem. Ott éltünk 1980-ig a gyermekekkel, s akkor minden habozás nélkül a rendszer kiírta a halálítéletet, a bontást, lebontani. Lebontottak, és azóta... S akkor ideköltöztettek, ebbe a tömbházba, a Mărăști-térre, az Aurel Vlaicu utca 3. szám alá. Azóta itt lakunk, itten kínlódunk. Mert sajnós... Én azt tudom, hogy egy lakás, akinek van, az öröm, mert mindenkinek a lakás az örömet jelent és nyugodtságot. Ellenben nem öröm az olyan embernek, mint én, aki olyan szakmát űzött, amit nem lehet tömbházban végezni. De nem lett volna semmi baj, hogyha orvosolta volna a hatalom. Azt mondták volna, né, így volt a rendszer, megértettük, de mostan próbáljuk kárpótolni. De idestova a házat 30 éve lebontották, azóta semmi. Vannak földterületeim, amelyek 40 illetve 60 évvel ezelőtt vettek el. Nem is vagyok pont annyi idős, mint amennyi idő alatt elvesztett területeket. Azokat most is magyarázzák, hogy így, hogy úgy, hogy Bukarest, hogy központi kísérleti állomás satöbbi, satöbbi. Mindent magyaráznak, keresve az ők igazukat, ami hazugság. De ez van, sajnós.

- Amikor felszólították, hogy el kell... tehát, hogy bontásra ítélik a házukat, mennyi idő volt rendelkezésükre, hogy kiköltözzenek és...?

- Volt több idő. Azaz 78-ban indították meg, két évvel a lakáslebontás előtt. Két évvel azelőtt szóltak, ez a lakás le fog bontódni. Nem az a lakás, ahol mi laktunk csak, hanem ott az egész lakásunk. No, mind huzavonáztunk, hogy hátha-hátha-hátha sikerül megmenekülni... Nem sikerült. A végső döntés az volt, hogy le kell bontani. Végigjártam a kolozsvári kommunista pártbizottságokat, ahova nehezen lehetett bejutni abban az időben, de Isten olyan erőt adott nekem, hogy minden tárgyalás mellett be tudtam osonni. Mocuța, Moga, meg ezek voltak akkor a város vezetősége, irodájába, hol meglepetéssel fogadtak, hogy hogy jutottam be? *Cum ați ajuns aici? Cu grijă, cu atenție și grijă, vă rog frumos!* Kiadtam, hogy mi a lényeg, akkor nekem öreg szüleim voltak és betegesek, beteg szüleim voltak. Kértem őket, mivelhogy nem volt nyugdíj, keressék meg az alkalmat, a lehetőséget, hogy legalább a házat, ha már a kertet, meg ehhez hasonlót nem lehet, hagyják meg legalább a házat. Mert tudván, hogy két öreg, beteg szülőnek nyugdíj nélkül és minden jövedelem nélkül a blokk elviselhetetlen. Adtak is ígéretet úgy Moga mint Mocuța, meg a többi volt kommunista vezető. Mára ígértek, s holnap a buldózer lebontotta a házat. Tehát hazugság volt sajnós, tiszta lélekkel ki tudom ejteni a számon, hogy hazugság van most is. Mindaddig azt mondom, hazugság van és rendszerellenes dolgok vannak, demokrácia elleni dolgok vannak, addig

azt mondom, hogy nincs igazság! Sajnos.

- Szüleit hova helyezték?

- Ugyancsak ebbe a tömbházba, mert én most lakom a családommal egyelőre még a 7-es lépcsőházba, ahol beszélgetünk, a szüleim a 3-as lépcsőházban, ugyanebbe a tömbházba kerültek, ahol...

- Meddig bírták?

- Nem sokáig. 80-ba bontottak, édesapám, nyugodjon, 86-ban elhunyt. Úgy lehet elképzelni, az utóbbi időben mozgásképtelen volt, nem tudott mozogni. Ágyhoz volt kötve. Meg volt szokva egy életen át, hogy szabad levegő, kis udvar, kis kert, kis mező, lassan dolgoztak. Nem sokat bírták, és őket is a búsulás, a kellemetlenség hamarosan a halálba vitte. De nem első eset, hanem voltak nagyon sokan, akik még annyit sem bírták vagy pedig elkeseredésükben, sajnos önkezűleg végeztek ilyen vagy olyan formában az életükkel. Mind szomorú emlékek. Szomorú emlékek, amit nem is akarnak most pillanatnyilag orvosolni. Kacagva, különböző okokat találnak, hogy így, hogy úgy, hogy amúgy, csak épp jogorvoslást nem akarnak adni. Sajnos szomorú.

- A mostani... vagyis az akkori ház helyén most tömbházak vannak?

- Tömbházak vannak építve, de mivel elég nagy terület volt a Cukorgyár utcában, 1400 m² volt, hát körülbelül 700 m², ami nem tömbház fekszik rajta, hanem úgynevezett illegális garázsokat építettek és húztak föl. Tehát illegálisan, amin nincsen jelenleg se *aprobálás*. Hogyha van, ők megkapták akkor az *aprobálást*, de nem volt. Tettem be olyan kérvényt is, hogy nem tudják orvosolni, nem tudják kártalanítani, legyenek szívesek, a hátramaradott területet, mert van, 50-60%-a ott üresen volt maradvá, legyenek szívesek intézkedjenek és azt szolgáltatassák vissza. Nekünk mint régi tulajdonosoknak. Mindent elmagyaráztak, hogy *că-s garaje*, hogy *că-s...* mit tudom én mi, s mikor mondtam nekijek, hogy *am înțeles că garajele, care nu sunt construite pe bază legală, cu aprobări în bună regulă, se elimină, se demolează*. Mindent ígértek, hogy csinálnak, csak épp azt nem csinálták, hogy vagy visszaszolgálják a még üres területet, vagy pedig kártalanítsanak. Sajnos nem csinálták, úgy érzem nem is akarják, úgy érzem. Úgyhogy döntésem mind jobban és jobban éleződik abból a szempontból, hogy külföldi, európai segítséghez fogok folyamodni, hátha valami úton-módon sikerülne megoldani a problémáim. Valósággal a Városháza és a Megyeháza is, több mint valószínű, hogy már nagyon haragusznak rám, mivelhogy sok *doszárom* van, négy *doszárom* van, amit kártalanítani, visszaszolgáltatni kéne. A nevem ösmerős... Mikor arrafele megyek, máris mondják, *da, se va rezolva, se va trimite hîrțiile, înștiințarea și așa mai departe*. Semmi, nem csinálnak semmit, sajnos.

- A bontás előtt és a földek elvevése előtt földészkeént tetszett dolgozni. Utána új állásba vonult?

- Nem. Miután megnősültem, addig is akkor a szülőknek segítettem a földműves szakmában.

Amiután megnősültem, akkor két állással foglalkoztam. Tartottam egy nyolcórás szolgálatot, 75-ben a Metalul Roșu-ban, majd a CUG-ban voltam gépipari mester, és csináltam nyolc órát. Azután kertészkedtem, dolgoztam a mezőn, tudva, hogy a nyolcórás fizetés semmi szín alatt nem volt elegendő, lévén akkor, hogy már négytagú családom volt, s a két öreg szülő. Két öreg szülőnek a gondozásába, tartásába besegített a két testvérem. Van két nővérem. Besegítettek mind a ketten, tehát a szülőknek három gyermeke és családjaik gondozták az öreg szülőket. Igen ám de a nyolcórás fizetés nem volt elegendő. Már akkor nekem kettő kicsi gyermekem volt, tehát összesen négytagú családom volt, amit nagyon-nagyon keményen kézbe kellett tartani, gondozni kellett, és azért másodállásban földművességgel is foglalkoztam.

- Ez milyen terület? A még megmaradt területeken? Kollektivizálás is vitt el egy párat?

- Így, így. A kollektív idő alatt, abban a periódusban, amiről most beszélgetünk, bontás, de közbe kollektivizálás is volt. Akkor úgy volt, hogy a kollektivista tagok, a kollektivista nyugdíjas tagok, a román állam adott minden családnak, a férjnek, feleségnek, aki kollektivista volt vagy nyugdíjas volt, adott 30 ári földterületet. Azzal a tudattal adták, mivel tudták, hogy a kollektívnyugdíj igen kevés, hogy majd ezt még megdolgozzák, és ennek, amit természetben előállítanak, ezen a 30 árin, majd még pótolják az anyagi hiányokat. Na, mostmár ezt a 30 ári földet, mert a szüleim akkor öregek voltak és betegek, nem a szülők csinálták, hanem én csináltam a családdal. Én foglalkoztam. Tehát azért mondom, nyolcórás munka volt, nyolc órát végeztem a munkahelyen, letettem a munkát, éppég annyit csináltam, bekaptam a kis lecsót, vagy ami volt, beülni, átöltözni és menni a mezőre dolgozni. Ezt csináltam szívesen, tudni illik szerettem, és ma jelenleg is szeretem csinálni, most is betegen csinálom.

- Most milyen területen?

- Adtak vissza területet, de nekem még 20%-át se. Van visszaadva terület, itten Selgros ahol a van, a Selgros háta megett, úgynevezett Eperjes. Ott van visszaadott terület, egy darab. Ott próbálkozom megbirkózni, de nehezen. Nagyon lopnak. Nagyon lopnak, mindent lopnak el. Ha nem vagyok ott, akkor lopnak. Na de mind jobban és jobban megy el a kedvem. Tömbházba... Ha éppég valami meg is marad, kevés termés, ha megmarad, probléma a tárolás. Tömbházban nem lehet tárolni. Ilyen-olyan családoknál, ösmerősöknél, esetleg közelebbi vagy távolabbi rokonoknál tároltam, és esetleg még tárolni fogok tovább is, de ez is kérdőjel most már, mert olyanok a körülmények. Úgyhogy nehéz dolog, na ezt szerettem a szakmát csinálni, nagyon szerettem. Szerettem a jó levegőt, örvendtem, amikor a fekete földbe tartottunk valamit. Aztán láttam, hogy zöldül és láttam, hogy fejlődik. S aztán jött az élvezet is, amikor már az ember megfogta, azt mondja: ebből a munkából csináltam 1 lejt! Nem nagyon volt pénz, de a lelki kielégülés. Úgy hívják, hogy lelki kielégülés. Mert értéke nincs, vanni van, de a munka nincs megfizetve, a befektetések és a munka

nincs kifizetve. De sajnos mégis csinálom, mert szeretem. Jelzem, betegem!

- Piacon tetszik értékesíteni ezeket...?

- Egy ideig a piacon. A Mărăști-téren volt nekünk asztalunk, aztán sajnos az egészségem annyira megcsappant, hogy nem volt mit csinálni, műteni kellett. Meg kellett műtsem magamat, műtsem magamat, mert ha nem műtettem volna meg magamat, az orvosok azt mondták, hogy egy végső paralizálás lesz. Akkor aztán megműtettem magamat, és műtés után, Istennek hála legyen, vagy esetleg mondjam, mit tudom én hogyan, tudok dolgozni. Az orvosok azt mondták, szabad, kicsit. Nehéz volt a műtétem, azt mondják, hogy sok ezerből egy marad meg. Engem úgy akar a drága Jóisten, megmaradtam. Óvatosan csinálom... Visszatérve a piacra, volt a Mărăști-téren asztalunk, de már nem tudok annyit, nem tudok és nem tudunk, családotól, annyit termelni, hogy az asztalt a piacon fizetni. Az egy, a másik dolog az, hogy az árut oda kell cipelni. Oda kell cipelni az árut a piacra. Az autót Istennek hála, még autót vezethetek és tudok vezetni, de az autótól azt az árut cipelni kell. Amit nekem már az orvosok nem nagyon engedélyeznek. Ekkor történt meg az a gondolat, hogy a feleségem szülei, édesanyja még él a Csehszlovákia utcában, megszületett a családtagoknak, feleségemnek, próbáljunk meg ott árulni. Aztán még ezidáig ott a kapuban árulgatott. Igaz nekem volt engedélyem a polgármesteri hivataltól. Legalább ennyit csinált nekem a polgármesteri hivatal jól. Magyarázva, hogy műtve vagyok satöbbi satöbbi, azt mondták, *dumneavoastră aveți voie la poartă*. És akkor a Csehszlovákia utcában, most a Teodor Mihai utcában, még idáig ottan kínlódva, ahogy tudta, pár lejt ottan csinált. Már nem tudunk annyit termelni, nem tudok és nem is akarok, na már nem szabad.

- Az az épület, ahol árultak, árulhattak, az a régi hóstáthoz tartozott? Nem került lebontásra?

- Így van. Megmenekült a Ceaușescu-rendszerből, a kommunista rendszerből megmenekült, nem bontották le, de fel voltak mérve. Igen ám, de közel van a tó. Azt mondták, hogy közel van a tó, az a Casa Tineretului-nál van az a nagy tó. Mind húzták-nyúzták az időt, és a rendszer, a kommunista rendszer alatt nem bontották le. Igen ám, de jöttek most már a... Megtörtént a demokrácia, megszületett, jöttek az okosabbak, és biza-biza, az egész utca le van bontva és magas blokkok vannak. Csak most mondjuk, ezt nem az államhatalom, hanem különböző firmák, különböző vállalkozások, cégek építették. Előbb fölvásárolták a területet, a házat, aztán ott lebontották, de elég tisztességesen megfizették a területet és csak építettek. Feleségem anyja, ahol lakik még idáig, habár mondják ők, hogy erőltetve voltak, hogy adják el, adják el, le akarják bontani. Úgy értem, hogy a mama azt mondja, hogy amíg él, addig ő el nem adja. Tehát erre határozat, kormányhatározat nincs, hogy na, úgy mint a másik rendszerben, hogy *se va demola*, ilyen nincs. Zaklatták őket, de egyelőre még nem kellett eladják. Azt mondta a feleségem, a mama azt mondta, hogy ő nem megy ki a házból amíg él. Úgyhogy egyelőre még tegnap, tegnapelőttig még ottan

grimázkodtunk, aztán hogy lesz a jövőre, mert semmi sem biztos, semmi se. Ez van.

- A gyerekek, annak idején, amikor még voltak földek, segítettek a munkában?

- Szerettek segíteni, nem volt idő. Négy gyerek van. Egyik technikus, rádió, tévé, audió-videó, technikus, szerelő. Másik egyetemet kezdett, oszt kántornő lett belőle, tehát iskolázott, idő nem volt. A harmadik lányom néprajzot és magyartanárit végzett a Babeşen, mindamelllett, hogy szerette. Szereti mai napig is. Iskola van, nem lehet. Negyedik lányom óvónő, tehát mindegyik felsőfokú oktatást csinált, végzett. Tehát mindamelllett, hogy szerették csinálni kevés idő maradt. De azért hazudnák, ha azt mondanám, hogy nem segítettek. Ha két óra volt, ha három óra volt ugrottak és pattantak és segítettek.

- És most a kis területen, ahol tetszik gazdálkodni, ott néha besegítenek?

- Nem tudnak besegíteni, megmondom hogy miért. Férjhez van menve... Meg van nősülve az egyik, ott kicsi gyermek volt, férjhez van menve a másik, mindegyiknek állása van. Na mostmár, az igaz, hogy én kimegyek a mezőre, mondjuk teszem fel reggel az autóval, mert mikor hazajönnek, a lányomnak is a férje, mindamelllett, hogy autóval van, de nem tudják összehozni az időt, hogy segíteni tudjanak. Meg-megkérdik, édesapám, jöjjünk? Ne gyertek, mert van nektek teendőtok, de amíg családi körben voltak, itthoni családi körben, tudom mondani, hogy segítettek. Mert volt az úgy is, ha én kimentem reggel a mezőre... csak nyugodtan...(Megérkezett az egyik lánya.) Kimentem reggel a mezőre, aztán volt az úgy, hogy na, azt mondta hazajövök erre az órára, tanulok három órát, mert tudták a programjukat és körülbelül négytől, öt órától ki lehet menni. Hazajöttem, kivittem őket, este hazajöttem. De az első az iskola volt. Az első az iskola.

- Tehát akkor nekik a hóstátiság, a földészség most már csak...

- Emlék. Nekik emlék maradt. Mert így van, most már órája van a lányomnak, az egyiknek tanári állás, a másik az óvónő, harmadik itt-ott. Hát nem mondhatom aztat, na fiam ne menjél! Ne menjél a szolgálatba, mert kell kapálni két petrezselymet! Nem lehet. Így is esetleg, egy ültetésszezonban például volt, úgy is hívják, hogy káposzta ültetési szezon. Na, az májusban szokott történni, azt mondja a tanárnő, a lányom és a másik, na, szabad szombaton nincs programunk és jövünk segíteni. Jöttek, segítettek és nyomkodták és csinálták. S én kacagtam, na, né a tanárnő ültet. Így van. Aztán meg nem ez a probléma, mert tudnám rendezni a családi problémákat. Mindamelllett, hogy sok van, de ezek bántanak, ezek az igazságtalanságok, amiket nem akarnak, semmi szín alatt nem akarnak orvosolni. Nemcsak hogy nem akarnak, mikor megyek, már előre összenéznek és különböző problémákat körbemagaráznak. Hogy konkrét példát mondjak: mostan voltam, mert július 23.-án tettem le a kérvényeket, úgy a Városházához mint a Megyeházához, hát én megvártam. Már szeptember eleje eljött, akkor mikor voltam. Megyek föl. Mondom neki, *bună ziua, am depus o cerere, 23 iulie, număr de registrare cutare, cutare, cutare*. Felveszi, nézi. *Da, aveți dreptate, e*

trimis la Prefectură. Tehát az a kérelem, amit én odaküldtem, összenéztek, hát valamit kellett mondjanak, hát normális. Ismerem, nem buta gyerekek, na, hát Istenem! *E trimis la Prefectură.* De én nem mondtam nekik aztat, ügyeljete, hogy hogy hazudtok, mert oda is van letéve! Másnap elmentem a Prefektúrához. A Prefektúránál is ügyesek. Kapunál kérdik, hogy *ce doriți?* S mondom. Na, azt mondja *mergeți la registratură.* Elmegyek a *regisztraturához*, elmagyarázom, azt mondja: *Da, nu prea aveți noroc, că-i 12 jumate, până la ora unu e pauză de masă.* Mondom: *Nici o problemă, am răbdare.* Eljön az 1 óra, megmondták, hogy hova menjek. Úgynevezett *Fond Funicar*, oda kellett menni. Elmegyek oda be, fogad is a kicsi szolgálatos hölgy, s kérdi, hogy: *Ce doriți?* S mondom nekije, muatatom a regisztratúra-számot. Belenéz a kompjúterbe: *Da, întradevăr este rezolvat.* -*Fiți vă-rog amabilă, prin cuvântul este rezolvat? Ce să înțeleg io?* -*Aplicăm, este rezolvat.* -*Dar ce să înțeleg? Am un act în mână, îmi dați un act în mână?* -*Nu,* - azt mondja. - *numai în 18 august s-a adunat comisia pentru problemele de genul ăsta. Și trebuie cam vreo zece zile încă să așteptați, poate că pînă atuncea se va soluționa și veți primi răspuns scris.* Na, amikor már bemegyek, már ösmernek és már tudják, hogy hogy is kell ezt körbemagyarázni ennek az embernek. És magyarázzák. Ez van sajnos, egyelőre még ez van.

- Felesége ugyancsak hóstáti...?

- Hóstáti származású, igen. Ő Csehszlovákia utcában született, dolgozott a Flacăra-ban, csinált ilyen szakképzettséget. S a Flacăra-ban dolgozott mint munkásnő. Oszk jöttek a gyermekek, és akkor nem volt mit csinálni, a szolgálatot, a munkahelyet önekije abba kellett hagyni. Mert két gyermek, három gyermek, négy gyermek van. Akkor már nem lehetett, hogy mind a ketten dolgozzunk munkahelyen is. Két gyermek megszületése után akkor ő a munkahelyről kiállott, és foglalkozott gyermekneveléssel, na meg aztán abban az időben mi már foglalkoztunk evvel a mezőgazdasággal, és akkor még piacozott is, amiből persze egy kis pluszpénzt csináltunk. Pluszpénzt olyan értelemben, hogy nem olyan pluszpénzt, hogy na aztán sok pénz legyen, de a fizetés mellet úgy hívtuk, hogy pluszpénz. Aztán, ez van.

- Tehát ő folytatatta azt a hagyományt, hogy az asszonyok árultak?

- Így, így. Ő folytatta, én kinn a mezőn. Akkor még nem volt az egészségemmel probléma. Az úgy volt, hogy... Há, erről sokat lehetne beszélni, s lehet, hogy érdekes is...

- Csak nyugodtan...

- Na, arról volt szó, hogy dolgoztam egy időben, karbantartásban dolgoztam és reggel, úgy volt, hogy reggel héttől este hétig, tehát tizenkettőt csináltam huszonnéggyel. Na, mikor reggeles voltam, bementem reggel hétre, azelőtt a kis árut ki kellett vinni a piacra. Azt jelenti, 6 óra fele az áru már a piacon volt. Reggel hétre bemegyek a munkahelyemre. Benn kellett lenni normálisan. Na, benn voltam reggel hétkor a munkahelyen, ott végeztem a tizenkét órát, a teendőmet elvégeztem,

este 7 órakor haza. Akkor este 7 órakor, öntözni kellett. Ez nyári időszak, mikor meleg volt, megöntöztem, amit kellett a kertben. Másnap reggel nem kellett menjek dolgozni, mert letelt a tizenkét óra, csak másnap este mentem dolgozni. Na, nincs semmi baj, másnap reggeltől este 7 óráig megint lejöttem dolgozni a mezőn. Jött aztán a kicsit kényesebb oldala a dolognak, amikor este hétre be kellett menni. Be is mentem egész reggel hétig. Reggel hétre a feleségem megint elkészítette a kis holmit, mikor hazajöttem a gyárból reggel 7 órakor, kivittem a piacra a holmit, ugye volt... Annyit csináltam, reggeliztem, beültem az autóba, nyomás ki a mezőre, mert kijöttem reggel hétkor, és csak másnap reggel hétre kellett visszamenni. Kivittem a... kimentem a mezőre, volt téve egy kicsi enivaló, ebéd. Persze enivaló volt, kaja tisztességesen, becsületesen. Na, egy óra - fél kettő fele, melegecske is volt, leültem és ebédeltem. Megvolt, megebédeltem, megettem a kis eledeletemet, a kis kaját. Hát gondoltam, né te, fáradt vagyok, egy tíz percet megpihenek az árnyékban. Már a kukoricának volt olyan árnyéka, meg lehetett pihenni. Hát olyan kettő fele letettem a fejemet tíz percre, gondoltam, mert annyit fogok aludni. Hát olyan meleg volt és olyan fáradt voltam, hogy nekem a tíz perc pont fél ötkor telt le. A fáradtságtól s a melegtől elaludtam. Na, mikor felkeltem, megébredtem fél ötkor, teremő Jóisten, hogy lesz kész? Ott annyi mindent kell csinálni. Akkor ébredtem meg, azt jelenti a fáradtság és meleg... Hát nem volt könnyű, nem volt könnyű, egyáltalán nem volt könnyű. Ezt egy darabig nem is mondtam el, mert szégyelltem és megrestelltem. De, ha egyszer megtörtént, akkor megtörtént. A fáradtság az nem mondja, hogy szalut! Így van.

- A gyerekei házasodáskor ugyancsak hóstátiakhoz mentek?

- Egy. Kettő van kiszállva a családból, egyik igen, hóstáti családba kapta meg az élete párját, a másik kolozsvári, de nem földműves, nem hóstáti. Iparos családból származó személlyel kötött házasságot. Az egyik, a lányom, az óvónőnek a férje, igen, hóstáti családból származik.

- Tehát akkor részben folytatják ezt a...

- Részben igen. Ám de... Tehát annyi, hogy hóstáti. De már azok a szülők se, tehát úgymond az anya-, apatársam már nem foglalkoznak. Mással foglalkoznak. Valamikor 5-10 évvel ezelőtt igenis még nagyon is foglalkoztak. Sőt, nagyon foglalkoztak a zöldségtermeléssel, de utóbbi két-három éve félretették és lemondottak egészen.

- A bontást követően és a tömbházba való költözéskor egyből neki tetszett fogni a megmaradt földön dolgozni vagy...?

- Ez egyhuzamba és folytonosságba ment. Amíg a régi házban laktam, ugye már május volt, egyes dolgok be kellett legyenek rendezve. A blokkba ideköltöztünk májusba, hát nem volt mit csinálni, ami benne volt a földben, már automatikusan kellett folytatni. Tehát semmi megszakítás nem volt. Tehát még egy hét sem, vagy tíz nap se nem volt, hanem akkor volt a legnehezebb idő. Azt is

csinálni, mert kellett munkahelyen is eleget tenni a lakást is, mivel akkor volt kapva a lakás, valahogy lakhatóvá kellett tenni. Nehéz idő volt.

- A fiam visszaemlékszik négy éves korában, mikor idekerültünk a blokkba, visszaemlékszik, hogy a Cukorgyár utcai házban, az aszfalton, le volt az udvar szépen aszfaltozva, hogy ment a hangya. S kicsi gyermek lévén úgy négykézláb ment és nézte. Tehát a fiam visszaemlékszik. A többi lányaim, a többi gyermekek már kisebbek, nem nagyon emlékeznek vissza. Nem nagyon emlékeznek vissza a Cukorgyár utcai házra. Nem...

- És az unokának, vagy unokák...

- Egy unoka van.

- Az unokának mit mesélnek erről?

- Semmit, még nem annyira értelmes. Csak egy éves lesz 10.-én. Tehát még nem tudja felfogni.

- S mi lesz az amit, majd nagyobb korában megtanul, fog hallani, szülőktől, nagyszülőktől?

- Hallani sokat fog hallani, ha élni fogok, fogok neki magyarázni, de ő szegény ezeken a dolgokon fog csodálkozni, gondolkozni, hogy mi is ez és hogy is. Most egy éves lesz szeptember 10.-én, úgyhogy még nagyon korai nekije erről beszélgetni. Ő még most kezd gagyogni, fölállni és járni.

-Tehát, amikor kijött az *ordinul de execuție*, románul úgy hívták, *pentru evacuare de locuință*, jöttek különböző ajánlattal. Lévén a Mărăști-téren laktunk, Cukorgyár utca itt van a Mărăști-téren hátul. Kínáltak vagy két *apartamenttel* Monostoron, Mező utcában és Grigore Alexandrescu utcában. Jó. Akkor is ott új *șantier* volt, mind akkor ott épültek a blokkok, mint az egész város. Nem, azt mondtam, Mărăști-téren! Akkor kínáltak ahol volt a magyar konzul, Dónát úton. Ott is kínáltak, pont a Szamos partján. Nana! Na, ott már egy kicsit kezdtem gondolkozni, tudtam, hogy szép negyed a Dónát út, de még húztak a feleségem is, meg a szüleim is, nem vettük el. A magyar konzulnak pont akkor ott volt az irodája, s abban az épületben. Majdnem-majdnem belementem. Nem! Akkor aztán *inszisztáltunk*, erőltettük a dolgokat, ha már mindenáron ki kell menni, akkor legyenek szívesek, és adjanak a Mărăști-téren. Na aztán akkor nem is teketóriáztak, hanem adták eztet. De hát ki volt adva valakinek már. *Pilásoknak*, ilyen megyei pártbizottság meg mit tudom én mi. Minket meg sürgettek, hogy lépünk le, hogy tudjanak építeni, tudják bontani a lakást. Akkor elvették, akkor kiadták nekünk. Így kerültünk ennek, és van története, mint mindennek. Akkor ezt elvettük, mert láttuk, hogy kiút nincs. Már beadtak a törvényszékre. Be voltam adva a törvényszékre, hogy szabotálom a román államnak a munkáját. Nem akartunk semmi szín alatt kiköltözni a családi házból. Mondom volt két beteg szülőm, nem akartunk. A végén aztán már, én a munkahelyen voltam, a feleségem meg otthon volt a háznál. S ment 3-4 rendőr rá. *Ieșiți din casă!* S

a feleségem, volt egy szép nagy farkaskutyánk, azt mondja: *Ieșiți dumneavoastră, că slobod câinele pe dumneavoastră!* –*Cum vorbiți cu noi așa doamnă?* –*Bine, nu ieșim!* Még nem is volt a lakás a kezünkben. Hazamentem, sírva panasolta. Nem kívánom senkinek ezt a kálváriát, amin keresztülmentünk. Senkinek nem kívánom. De mindenkinek van egy keresztje, mindenkinek viselni kell. Ez így van. Így van.

- Amikor ide beköltöztek, itt a szemben levő tömbházak (Troțușului utca) megvoltak?

- Nem.

- Akkor itt még házak voltak...

- Nem volt semmi. Itten park volt. Zöldövezet volt. Itt is ezekkel szegényekkel nagyon kiszúrtak. Minket betettek ebbe a hatalmas kaszárnyába, itten nem volt blokk még. Akkor, mert ha lett volna, akkor nem vették volna át a lakást. Mert ez a lakás elveszi a fényt tőlük. Hanem aztán, mikor ez készen lett, cakk-pakk, kezdtek építeni oda is, és adták nekijek a lakásukat ki. Úgyhogy ez is átveréssel történt. Mint sok minden más.

- Köszönöm.

II.

2009. február 28.

Kérdező: Nagy Ákos

Kolozsvár

Adatközlő: Török László (33)

- Akkor megkérem, mutatkozzon be!

- Igen. Török László Ferenc vagyok, 1976-ban születtem, június... nyári hónap, kedvenc

hónapom... Jelenleg Kolozsváron lakom, a Mărăști-téren, blokklakásban, kétszobás blokklakásban. Családom van, feleségem, egy gyerekem... egy fiam, másfél éves fiam... Aki állandóan virgonckodik itt mellettünk. S aztán, amit kell mondani... tegyen fel ilyen kérdéseket, s nyugodtan válaszolok.

- Hol született, melyik utcában lakott, amikor született?

- 76-ban, annak idején egy magánházban, egy családi házban születtem. Sajnos négy éves koromban lebontottak. Négy éves voltam, de mai napig emlékszem, visszaemlékszem, hogy hogy volt az udvar, hogy volt elhelyezkedve a ház. Hogy volt elhelyezkedve, annak idején volt ilyen csűr, volt... Szüleimnek, nagyszüleimnek volt állatja, volt lova, otthon tenyésztettek tyúkokat, meg ilyen majorság, kutyát... Mindenre emlékszem, hogy hogy volt. Akár milyen kicsi négyéves fiúcska voltam, de mai napig meg van bennem az, amikor bejött a nagy autó, s felmérték az udvart, felmérték a házat. Rég volt, elmúlt.

- Ez itt volt a közelben?

- Cukorgyár utcában volt, Cukorgyár utca 84. szám alatt volt. Most jelenleg egy négyemeletes tömbházlakás van a helyén.

- A teljes terület be van építve, vagy...?

- Nincs, nincs beépítve a teljes terület, a tömbház után elég nagy üres hely van, amit zöld-övezetnek alakítottak ki, meg elfoglalták kocsik. Kocsikat tartanak ott a lakók. De az összterületből, volt 1400 m², annak több mint fele üres. De sajnos nem adták vissza.

- Volt rá kísérlet visszaszerezni?

- Hát persze, volt. Édesapám nagyon sok kérvényt tett le a városházára, a hivatalhoz, olyan szervekhez, ahova le kell tenni ezeket az okmányokat, de sajnos semmi, olyan választ nem kaptunk, hogy valamivel is bíztattak volna, hogy egyáltalán valamire számíthatnánk. Tehát sajnos semmit nem tudtak segíteni.

- Mikor adták le ezeket a kérvényeket? Egyből a változás után vagy... ?

- Mondhatni minden kormány idején, mert hát nagyon sok törvény alapján lehetett visszaigényelni ezeket az elkobzott javakat, és majdnem minden új törvény, ami megjelent... Minden kormány idejében adott le édesapám egy-egy kérvényt, és az összes okmánnyal együtt, amit kértek, hogy a doszáriba be legyen téve, de sajnos mindegyiket vagy elutasították, vagy egyszerűen nem vették számításba. És mi jelen pillanatban is maradtunk csak a letett okmányokkal és semmi választ nem kaptunk.

- És ugyanez vonatkozik a külső földekre is vagy ott tudtak visszaszerezni?

- Jaj igen, hát volt, amit vissza tudtak szerezni a szüleim, a nagyszüleim után. Voltak persze, voltak termőföldek, amit visszakaptunk. Nem eredeti helyükön, de... tehát területre ugyanannyit adtak

vissza, amennyi járt volna. Viszont van olyan terület, amit mai napig nem adtak vissza, mert úgy néz ki hogy lehet nem is fogják visszaadni, nem lehet tudni. Annak is vannak mindenféle okmányok leadva, tulajdonlevél, mindenféle papír le van adva a városházára, de... Például ott van a Palocsay-kert, biztos... úgy nézett ki eddig, hogy visszaadják, de sajnos problémák vannak. Elég nagy terület lenne ott a nagyszüleimnek, édesapámnak. Elég nagy területről lenne szó, de sajnos nem iparkodnak visszaszolgálni. Problémák azok vannak sajnos. Akármennyi papírt letettünk, még mindig kérnek valami újdonságokat. És soha nem volt elég, akármennyi papírt adtunk le, mindig kértek valami újabb okmányokat. Amit lehetett, mindent beszereztünk, s mindent letettünk a dossziéba, de semmi válasz, ami minket valamiféleképpen kielégítene. Elvette a Palocsay-kert, ők használják. Most már állítólag nem is használják, a Palocsay-kert nem még működik olyan formában, ahogy régebb... Az állomás nem működik...

- És 80-ban, amikor elkezdődött a bontás, körül-belül hogy zajlott? Abból a kevésből hogy emlékszik?

- Hát négy éves voltam akkor, mikor ideköltöztünk a blokkba. 80-ban költöztünk ide... És emlékszek, mikor bejött egy nagy autó az udvarra. Egy jó nagy udvarja volt a szüleimnek ott, meg nagyszüleimnek, egy udvaron laktunk nagyapámékkal és az én szüleimmel, bejött a nagy autó az udvarra és emlékszem, hogy egy nagy lyukat kellett fúrjanak az udvar közepébe. Felmérték például a talajnak a minőségét, hogy építkezésre alkalmas-e, hogy egy tömbházlakást megbírjon. És én emlékszem, kérdeztem édesanyámat, mi történik? Kicsi tudatlan gyermek voltam, hát alig voltam, mondom négy éves. Nem is voltam négy éves még egészen... Azt mondja édesanyám, hogy hát nem kell... mert én sírtam, én nem tudtam... az a nagy autó olyan csúnya zúgás... akkora nagy munkába fogtak az udvaron, hogy én nekifogtam sírni mint kisgyermek. S azt mondta édesanyám, hogy ne aggódjak, mert nem történik semmi baj. De egy hatalmas nagy szerkezetet nyomtak be a földbe, lefúrtak egy olyan 4-5 méterre, de még lehet többet is lefúrtak. Felmérték a talajnak a minőségét, és úgy látták, hogy alkalmas építkezésre, és 80-ban ki kellett költözni.

- S a költözködés az könnyen ment, vagy voltak gondok? Tehát, hogy oda adtak lakást, ahova szerették volna...

- Lakást, azt a szüleimnek, annak idején adtak... Az is úgy volt, hogy az összterületből, ami ott volt a Cukorgyár utca 84. szám alatt, majdnem 1400 m², amire jelen pillanatban is megvannak a szüleimnek a hivatalos papírjuk, a régi házra. A régi háznál ott volt elég jó nagy üres telek, amit ugye annak idején termesztésre, termelésre használtak. De akkora frontja volt a teleknek, hogy oda még egy komoly házat lehetett volna építeni, a másik felére. Na, most már ők, annak idején az állam, olyan papírt adott a szüleimnek, hogy ők 250 m²-t tulajdonítottak el. És ők azt elégítették ki, 250 m²-t vett el az állam, annyit kebelezett be, és valami aprópénzért, én nem emlékszem mennyit

adtak a szüleimnek annak idején. És meg volt a lehetőség, hogy blokkot... tehát adták ezt a blokkot. 80-ban legelőször, azt hiszem a Monostoron, a Monostor negyedben ajánlottak a szüleimnek egy, nem tudom, kétszobás volt vagy háromszobás, és azt mondták a szüleim, hogy nagyon messze van. A Cukorgyár utca és a Monostor az két különböző nagy negyed, amik persze kialakultak 80-tól. Ott is nagy épületek jelentek meg, Monostoron... Hogy adjanak közelebb, akkor közelebb nem lehetett egyelőre. Akkor adtak a Dónát út környékén. Ott is, azt mondta édesapám, hogy hát a rokonságot annyira szétszórják, hogy ha elkerülünk, a család elkerül a Dónát útra, alig fognak találkozni a testvérek. Apámnak három... hárman vannak testvérek. Meg voltak szokva itten a közelben. A közelben laktak...

- Ők is itt kaptak lakást?

- Őket nem bontották le. De úgy volt, hogy ők is repülnek, sajnos... És akkor úgy lett a végső döntés, hogy valahogy, mert édesapám ő munkában is dolgozott, a C.U.G.-ban, meg azelőtt dolgozott a cukorkagyárban, a Feleaculban, meg a Spiculban, több helyen dolgozott, és valahogy felajánlották ezt a Mărăști-téri lakást neki, ahol jelen pillanatban is laknak ők is. Nem volt mit nagyban válogatni, el kellett fogadják, mert már ott volt, hogy áprilisban ki kell költözni a házból. Nem volt nagyon mit erőlködni, mert az akkori hatóságok, azok egyszerűen jöttek és levették a háznak a tetejét. Muszáj volt kiköltözni. Én amennyire emlékszek, s amennyire magyarázták, mert aztán én kisgyermek lévén nem tudom az ilyen építkezési folyamatokat, hogy hogy is történt. Arra emlékszek, hogy édesapámék a hátsó, az udvar hátsó felére, a ház után építettek egy-két szobát s konyhát, ami aztán az övéké, az apáméké lett. Leváltak a nagyanyámék részéről, és apáméknak lett külön egy kétszobás, kicsi konyhás új házuk, amit tiszta új anyagból építettek 78-ban. 78-ban fejezték be... és két évet, alig két évet használták az újon megépített két szoba-konyhát, kicsi konyha volt, arra emlékszem, és 80-ban kinyírták. És minden új anyag, ami oda bekerült, minden, szanaszét elhordták az emberek. Bementek egy nagy autóval, és egy pillanat alatt leszedték a házat. Nem kellett egy... egy pár nap alatt kész volt minden. Hát fájdalmas dolog, ezt nem kell... Sokan átélték... Sok magyar ember, sok kolozsvári magyar ember átélte ezt, s sajnos így visszaemlékezve nagyon fájdalmas.

- Hogy vette észre, hogy szüleit ez mennyire érintette?

- Édesapámat és édesanyámat nagyon érintették, mert ők minden áron, ők azt mondták, hát úgyis ideiglenesen fogunk, ugye panelblokkban lakni. Aztán mégis a Jóisten másképp számította a dolgokat, és itt van már húsz év, harminc év mindjárt, hogy blokkosok lettünk, sajnos.

- S nem próbáltak szülei telket venni?

- Próbáltak, de hát állandóan... nehéz, nehéz a mai nap is, s a régebbi világban elég nehéz volt egy házat megvásárolni Kolozsváron. Mikor úgy nézett ki, az embernek van egy kis pénze, amit bele

lehetne fektetni, akkor valami történt, hogy annyira felmentek az árak, hogy nem értük utol soha, sajnós.

- És a visszaszerzett földeken még gazdálkodnak?

- Hát édesapám. Amennyit még tudok még én is segíték, de édesapám próbálkozik. Ő a tavaly is berendezte tavasszal és egész nyáron ottan töltötte a napokat. Hát ők ugye így szokták meg, és neki ez volt a... Ő így látta a szüleitől, nagyszüleitől és ő ebbe a hagyományba nőtt bele, s blokkosként nehéz volt. Ha nem lett volna a másik nagymamám, édesanyám felőli nagyszülők, akik megmenekültek a blokktól, a bontástól, nem bontották le őket. Nekijek van egy házuk, egy régi házuk, családi ház, van kert, van ott egy kis hely, ahova lehet tárolni a zöldségeket s a megtermelt dolgokat. Ha nem lenne, nehéz lett volna a mezőn. A megtermelt dolgot, azt el is kell tárolni télire. Ősszel ott be kell takarítani. Ha nem lett volna ez a lehetőség a nagyszüleiméknél, hogy megoldódjon, édesapám nem tudom, hogy mit tudott volna tenni?

- Fiatalként segített ezekben a munkákban?

- Amennyit tudtam és amennyi időm és lehetőségem volt, segítettem, persze. Csak nekem is lett egy álmom, amit meg akartam valósítani, s hál' Istennek a Jóisten s a szüleim megsegítettek, mert hát a szüleimnek köszönhetem, ugye. Minden áron én mást akartam. Láttam a szüleimet, hogy ők elmentek reggel és dolgoztak, minden tisztelet s minden... hogy mondjam? ...Nem tudom kifejezni magam pontosan, de amellett, amit csináltak édesapámék is, a termesztés és a földművelés mellett, én egész másnak láttam az életemet s a jövőmet. És valamit tenni akartam, s erre segítettek a szüleim s a Jóisten is megsegített, hogy iskolát végeztem és egy szakmám van a kezemben, és most magánvállalkozó, elektronikus, TV-javítással foglalkozok, mondjam el őszintén, hogy mi is a szakmám. Na, most már ezt, hogy ha nem jártam volna az iskolát, nem segítettek volna a szüleim, akkor lehet, hogy én is, mai napig valamiféleképpen földműves lennék, mert valamit kell az ember csináljon. Meg kell élni valamiből. Miután befejeztem az iskolázást, kitanultam a szakmát, azután pedig eljött az idő, hogy katona, bekerültem katonának. Addig segítettem a szüleimnek, nagyon sokat. Amikor csak tudtam s mehettem nagyon-nagyon segítettem nekik. Azután pedig, katonaság után már valahogy másképp lett. Egyre kevesebb idő lett, hogy menjek segíteni nekijek. Valahogy a szakmám után kellett álljak, valahogy úgy kellett én is alkalmazkodjak, hogy amit tanultam és mondjuk... hát tanultam, mert ugye elég sok évbe került, míg ezt a szakmát román nyelven kitanultam. Valahogy érvényességét kellett hogy vegyem, valahogy használatba kellett hogy vegyem. És akkor egyre kevesebb idő lett, hogy menjek segítsek édesapámnak a földműves munkában segíteni, a gazdálkodásban. Nagyon szeretem csinálni, viszont idő-probléma, hiány, nem tudok annyi felé szakadni, sajnós.

- Hogyha nem lett volna a bontás, s minden ment volna úgy, ahogy eddig, bár ők már más

szakmában voltak, nem földészkedtek, csak szabadidejükben...

- Hát igen, édesapámnak is a szakmája géplakatos, tehát ő a gyárba... annak idején ők a gyárba jártak, mert édesanyám is munkásasszony volt. A Flacăra-ban dolgozott annak idején, tehát szakma volt a kezükben mind a kettőjüknek, de mégis a gyári munka után ők azonnal, miután azt befejezték és hazamentek, ebédeltek és mentek ki a természetbe. Mentek ki földre, földműves munkával foglalkoztak. És ez nekijek mindenféleképpen megfelelt, szerették csinálni, belénk nevelték ezt a... ez egy életforma volt végső fokon. Ez egy életforma volt és ezt belénk nevelték, véleményem szerint. Nekem van még három lánytestvérem, három húgom, ők is szerették ezt, és bele születtünk, ahogy mondani szokás. De egyikünk se praktizálja már, hogy ebből éljünk meg. Úgy a testvéreim mint én is más, valahogy másként... annyira el... a sors elfordított ettől, így kell mondjam, hogy elfordított sajnos. Annyira, a sors kihozta belőlünk, hogy más munkát végzünk. Én, szabadidőmben én még mindig elmegyek segíteni, mindamellet, most már megnősültem, családom van, amikor tudok, de ritkán, sajnos elég ritkán, elmegyek segíteni a szüleimnek. Mármint édesanyám és édesapámnak, mert a testvéreim is egészen mással foglalkoznak, elég keveset tudnak menni segítetni már ők is, sajnos.

- És hogyha a Palocsay-kert, vagy egyéb földeket vissza tudnák szerezni, akkor lát arra esélyt, hogy ott olyan hagyományos, tehát hóstáti földész munka folytatódjon, mint régebb?

- Hát el lehet képzelni, de sajnos valahogy... Én nem tudom, én nem látom magamat, hogy én nekifogok egy akkora nagy parcellát, mint a szüleim, megdolgoztak egész éven át. Én nem látom magamat, hogy egyedül ezt fogom tudni csinálni.

- S valaki más a hóstáti fiatalabbak közül?

- Kevesen, kevesen foglalkoznak földműves munkával a mai generáció. Sokan elmentek külföldre, ahol megpróbálták szerencsét próbálni, sokan itt vannak, akiknek már más foglalkozásuk van. Szakmájuk van és a földműves munkával kevesebbet, vagy már csak hobbiból foglalkoznak ezzel.

- S mi az, ami még összetartja ezt a közösséget, a hóstátiakat, azon kívül, hogy... vagyis annak ellenére, hogy nincs már meg az a térbeli... ?

- Hát térben nincsen, mert amennyire volt a hóstát, sajnos szétszórták. Hát a 70-es, 80-as évektől, mikor kezdődött a bontás, egyszerűen elvették az embertől, amije volt. Volt a kollektivizálás annak idején, én akkor tényleg erre nem emlékszek vissza, mert hát én kicsi voltam, vagy nem is tudom, mikor is volt a kollektivizálás? Nagyon rég volt, dehát akkor elvették az emberektől szekeret, lovat, mindent. Be kellett álljanak a kollektívbe. Szétbombázták, egyszerűen szétbombázták a kolozsvári hóstátot. Szétszóródtak. Lehet, hogyha nem történt volna meg ez az államosítás, ha nem történt volna meg ez, hogy az embereket egyszerűen elvették a joguktól, elvették a saját házukat, ha nem történt volna meg ez, lehet, hogy a kolozsvári magyarság, a kolozsvári hóstátnak az élete most

lehet, másképp lenne, mint ahogy most van.

- És milyen alkalmakkor beszélnek ezekről az eseményekről? Egyáltalán, ha beszélnek?

- Hát beszélünk, de hát az ember a fájdalmairól, ugye elbeszéli a gondokat s a régi történeteket, történelmet, s elég fájdalmas visszagondolások ezek. De vannak lehetőségek, ugye létezik a Bethlen Gábor dalárda ahova én is járok, édesapám is, és annak idején nagytatám is, édesapám felőli nagyapám. Ő is dalárdista volt, részt vett az énekkarba. Hát hetente egyszer van próba, szánunk rá időt, egy-két órát, és elmegyünk. Ott lehet találkozni a régi öregekkel, mert hát, ugye mind idős bácsik, idősebb korosztály... dalárdista kollegák vannak, és azoktól elég sok mindent megtudok. Elbeszélnek a régi hagyományos hóstáti dolgokról. De mindenkinek vannak panaszai, és sajnos hiába panaszkodunk csak magunk közt, magunknak, mert mi magunk önmagunkban nem biztos, hogy segíteni tudunk egymásnak. Sajnos a hatósági erők semmit nem tesznek, hogy a régi rendszerben elvett és elkobzott javakat nem szolgálják vissza. Sem eredeti formában, sem hogy valami formában kielégítsék az embert, semmi féle formában nem. Hallani sem akarnak róla.

- És a fiataloknak van valami közös találkozási lehetőség, program?

- Van. Volt, jobban mondva. Mondhatni azt, hogy volt, mert volt egy tánccsoport, biztos hallott a Virágos Együttesről maga is. Na, én is tagja voltam a Virágos Együttesnek, a feleségemet ott ismertem meg a tánccsoportban. Az egy jó lehetőség volt. Táncolni a fiatalság járt oda inkább. Az is egy hagyományörző alakulat, tánccsoport volt, akik, úgy láttam, annak idején, szeretettel és jó kedvvel jártunk oda a csapatba. Jó kis csapat volt, de annyira megváltozott a világ, hogy mindenki férjhez ment, családot alapítottak, megnősültek, és valahogy szétesett ez a fiatal csapat. Ritkán találkozgatunk, hogyha elmegyünk egyik-másikhoz, egy-egy névnapra, születésnapra meghívunk. Vagy esetleg egy-egy bálba, ha valahogy rendeződik egy mulatság, akkor ott találkozunk. Régebb a Virágos Együttesnek az volt a hagyományörző... szüreti mulatságokat rendeztek minden szeptember-október elején. Ilyen szőlő-szüret volt, szőlő-szüreti bált rendeztünk. És akkor élő zene mellett ott elmulatgattunk.

- A hóstátokról mint régebb fennálló területről és gazdasági egységről, milyen emlékeket mesélnek az idősebbek, mik maradtak fenn?

- Hát amik fennmaradtak, jelenleg az Íriszen van kultúr-terem, a Kalandos Társulatnak a klutúr-terme, ami jelen pillanatban is megvan, és úgy, ahogy a régi időkben, saját használatukra használhatják bármikor, mert sajátjuk. A hóstátnak a Magyar utcai... a Honvéd utcai hóstátnak a kultúrtermét sajnos elvették, államosították, és azt a mai napig nem sikerült visszaszerezni. Sajnos az elveszett. A régi öregektől hallottam, hogy annak idején milyen jó bálakat, milyen jó

összejöveteleket tartottak a Magyar utcai kultúr-teremben. A régi visszaemlékezések pedig szívhezható történelmeket mondanak el. Igaz, ők átélték ezt, annak idején, én csak elgondolom, hogy milyen. Ritkán összeülünk, például a dalárda is tart egy ilyen év eleji összejövetelt, s akkor ki szoktunk bérelni egy helyiséget, egy vendéglőt, ahol mondjuk a dalárda családjai, a tagok feleségei, gyermekei, s akit gondolnak, el lehet vinni, a családhoz tartozó személyt, és akkor egy jó kis összejövetel van. Akkor zenével, meg mindenféle, rendes menü, hogyha úgy rendeljük meg, hogy ottan kaját is adjanak, vagy kaját is és piát is, akkor kiszolgálják. De valamikor úgy oldjuk meg, hogy ilyen batyus-bált rendezünk, és mindenki azt eszik, amit visz. Tehát egy olyan hagyományoszerű multság. Ritkán, egyre ritkábban...

- S ezeken az alkalmakkor a hóstátról megemlékeznek, és ugyancsak a bontásokról is?

- Hát előjön a bontás, persze. Mindenkinek vannak dolgai, amit mindig előhoz és emlékezik, és mindenféle formában vissza szeretné szerezni a visszaszerezhetőt, s akkor az ember egyik-másik érdeklődik egymástól, hogy ha esetleg valami papírokat még le kell adni a hivatalhoz, akkor milyen eljárási módok vannak, hova kell menni? De egymásnak segíteni sajnos nem tudunk, mert mindenki mindenféle okmányokat szerintem leadtak a hivatalnokoknak, a városházának, meg mindenféle szervnek, aki ezzel foglalkozna, hogy visszaszolgáltassa valamit a javakból, amit elvettek, de... Ez csak sajnos olyan dolog, mikor visszaemlékeznek egy-egy ilyen találkozáson, fájdalmas. Látja az ember, hogy tehetetlenül beszélünk és egymás között elmondjuk a gondjainkat, bajainkat, és sajnos nem tudunk semmit segíteni. Ennek hathatósabb kéne legyen az állami szerv és a városháza s minden, aki ehhez jogosult, hogy ami törvényesen vissza van kérve és legálisan jár az igénylőnek, azt egyszerűen vissza kéne szolgáltatni. Hiszen akkor, olyan egyszerűen elvették, és csak egyszerűen eltulajdonították az embernek a sajátját. Elképesztő! Kapott az ember egy értesítést, hogy egyszerűen ki kell költözni a telekről, elvették a földedet, elvették lovadat, elvettek mindent. És most pedig annyi okmányt vissza kell szerezni, régi okmányokat le kell adni megint a városházának, hogy bebizonyítani, hogy igenis abban az időben te voltál a tulajdonosa, annak az elkobzott jónak, és be kell bizonyítsad, hogy az a tied volt. Pedig minden régi okmányon ott van annak a tulajdonosnak a neve, akitől elvették. És az a tulajdonos már lehet nem él, de annak van egy leszármazottja, van gyermeke, van esetleg unokája. Sajnos nem adnak vissza semmit. Én legalábbis úgy látom. Lehet, hogy nagyon pesszimista vagyok, bár ne lenne igazam! De így egy összejövetelen, amik szoktak történni... Hát egy dalárdaórán is mindig örvendenek az emberek, hogy eljön az öt-óra, ott vannak, és egy negyed óra eltelik belőle, hogy mindenféle eszébe jut mindegyiknek, hogy megdumáljuk a... mindenkinek vannak ilyen meg olyan fájdalmai, vagy vannak olyan problémák, amit gondolják, hogy egyik elmondja a másiknak, lehet valamiféleképpen segítséget tud valahogy kapni. De sajnos nem, nem lehet. Tehát magunk közt nem tudunk

magunknak segíteni. A Jóisten is azt mondja pedig, hogy... ugye azt mondják, hogy segíts magadon, mert akkor a Jóisten is segít, de ide sajnos olyan törvények kéne, úgy be kéne tartásuk a törvények, mert megjelentek olyan törvények amik kimondják, hogy visszaszolgáltatják, s visszakapják a régi tulajdonosok az elkobzott javaikat. De nem alkalmazzák a törvényt és egyáltalán nem is veszik számításba, hogyha az ember letesz egy kérvényt, egy okmányt, és igényli, visszaigényli azt a területet, sajátja. Nem veszik számításba, egyszerűen nem adják vissza az embernek a sajátját.

- S hogyha sikerül visszaszerezni, lát esélyt arra, hogy újra az a régi földművelés menjen ott?

- Jaj, ugyanazon a területen? Hát esély... van esély rá, csak legyen ki...

- Vagy milyen módon lehet hasznosítani a visszakapott földeket, ha úgy... ?

- Hát hasznosítani azt valamiféleképpen mint termőföld kéne hasznosítani, mindenféleképpen. Nem beépíteni ilyen tömbházakkal meg mit tudom én... A kirendelt... mint termőföld, úgy kéne használni, csak sajnos a mai fiatalság keveset tudnak szólni erre, hogy földműveléssel foglalkozzanak.

- Igény lenne a hóstátiak által termelt zöldségre?

- Hát igény van, mert azt mondják, hogy a természetes módon megtermelt zöldség és megtermelt gyümölcs is legyen az... Mert gyümölcsösökről is szó van, mert gyümölcsöst is vettek el a hóstátiaktól. Mindenféle gyümölcsfát, amit annak idején termeltek a hóstátiak... Van, aki igényelte és van, aki visszakapott gyümölcsösökből és van, aki gyümölcsöst vettek el tőle és nem adtak gyümölcsöst, mert adtak szántóföldet neki. Szerintem lehet, hogy... én látok esélyt, hogyha mi visszakapnánk, édesapámék visszakapnák az elvett Halászbékást. Én látom azt, hogy az a darab föld még meg lenne művelve, olyan értelemben, hogy mondtam már, van három leánytestvérem, három húgom, és hogyha egyéb nem is, ameddig a szüleim élnek, addig biztos, hogy mint termőföld lenne használva. Azután pedig vagy elosztódna a négy testvér között, és lehet, hogy meg lehetne művelni azt a földet, vagy ki tudja, mi lenne a sorsa? Nem tudom. Mert egyedül egy nagy darab földet nehéz megdolgozni, nagyon nehéz.

- És a következő generációnak, fiának mit tud átadni ebből a hóstáti tudatból?

- Ebből az egész hóstáti történelemből... Lehet, hogy neki csak történelem marad. Jó kérdés.

- Mi lenne az, ami őt hóstátivá teszi?

- Hát csak félhóstátivá, mert ugye az anyja nem hóstátiak köréből való. De én szeretném, hogy például ő is a hóstáti hagyományokat megismerje, és mindenféleképpen a neveltetését én szeretném, olyan formában legyen, mégis megtudja mi az, hogy egy ló, megtudja mi az, hogy állat, megtudja mi az, hogy az udvaron. Ez csak jó lenne, ha megtudná, de nem fogja megtudni, mert ugye, se udvarunk nincsen, se az, hogy én egy lovat tudjak tartani, és azt minden nap, azt a lovat használni

munkálatokra, meg azt a lovat el kell látni, el kell tartani. Szeretném persze, hogy a gyermek is tudja, mit jelent a hóstáti életmód, de sajnos ez is változik, mint a világ, mi is változunk, és neki már lehet, hogy csak olyan hagyományként, olyan történelem lesz neki, hogy a régi időkbe hogy művelték meg a földeket a szülei, vagy inkább a nagyszülei már neki, milyen formában volt egy hóstáti telek berendezve. Például voltak a régi csűrök, a régi szín, a régi padlás, a régi... Én emlékszem, hogy annak idején a pajta, milyen érzés mikor bemegy az ember egy hóstáti telekre, és ahol ló van és állatok. Van, aki mindenféle állatot tartott, tehát a lótól kezdve disznóig, tyúkok, mindenféle, tehén... Volt olyan, akik tehenet tartottak, minden nap friss tej... Az igen, az finom, a friss tej! A fiamnak is a tehéntejet, azt ajánlják, hogy az a finom, a friss házi tej. Hát jó lenne, persze, hogy ő tudja, hogy milyen volt rég. De sajnos ezt lehet, hogy csak filmben fogja látni. Itt a blokkban megy a TV, nézi a rajzfilmeket... Nem tudom, a régi hagyományok mennyire fogja tudni a vérében érezni. Nem tudom. Kevés lehetőséget látok.

- Hogy gondolja, hogy... vagy mit gondol arról, hogy miért kellett ennek így történnie, miért kellett lebontani egyes házakat? Mi a hivatalos... ?

- A hivatalos, nem tudom, annak idején én kicsi gyermek voltam, ugye, de szerintem, az én véleményem az, hogy az a hivatalos cél abban az időben az volt, hogy... Lehet hogy egy szándék az volt, hogy megsemmisíteni a kolozsvári magyar hóstátot, valahogy szétszórják. Egyik cél biztos ez volt. És a másik céljuk nekijek az volt, hogy hát ugye egy telekre, amit lebontottak, elvettek az embertől egy házat, a szomszédnak is lebontották, elvették a szomszédnak is a házat, s marad egy hatalmas üres terület. S arra építettek egy blokkot. És oda már, abba a blokkba, lehet beköltözött vagy 30-40-50 család. Persze, hogy... én úgy látom, hogy abban az időben nagyon sok románságot behoztak más városból. Ne mondjam románságot, mert én nem vagyok románellenes, nekem vannak román kollegáim, barátaim. Énnekem abszolút semmi bajom nincs velük, de véleményem az, hogy annak idején behoztak elég sok moldvait Kolozsvárra, behoztak más... ország más részeiből betelepítettek más embereket. És véleményem szerint ez a bontás azért is volt jó, mert az embernek elvették a telkét és egy jó nagy blokkot emeltek fel a helyére. Oda be lehetett telepíteni egy rakás családot, szerintem ez volt a hivatalos. Nem biztos, lehet tévedek.